

ROBERT PANEK

Wspieranie rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce i w Unii Europejskiej

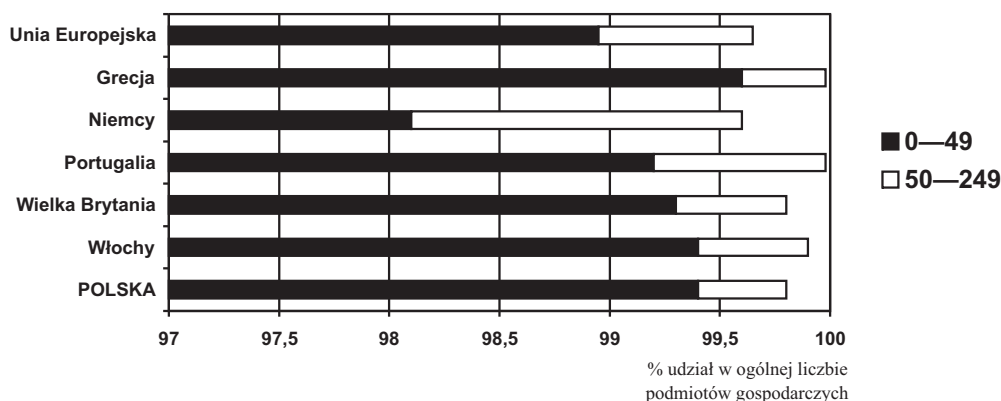
1. Wprowadzenie

W Polsce sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) w roku 2001 liczył ponad 2,7 mln podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON, zatrudniał ponad 7 mln osób (62,5% wszystkich zatrudnionych w gospodarce), jego zaś udział w tworzeniu PKB wyniósł 48,4% (z tego małe przedsiębiorstwa wytwarzały 39,4%, średnie 9,6%) [A. Rybińska, A. Tokaj-Krzewska 2003, s. 23].

Udział MSP w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych, w krajach Unii Europejskiej od początku lat dziewięćdziesiątych utrzymuje się na niezmiennym poziomie: 99,8% dla UE jako całości i od 99,4% do 99,9% w poszczególnych państwach członkowskich [B. Piasecki (red.), *Warunki...*, 2001, s. 14].

Wykres 1

Udział MSP w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym w roku 2001

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [A. Rybińska, A. Tokaj-Krzewska (red.) 2003, s. 23; B. Piasecki (red.), *Warunki...*, 2001, s. 15].

Z powyższych danych wynika, że w gospodarkach krajów rozwijających się i rozwiniętych dominującą rolę odgrywa sektor MSP. Dlatego małym i średnim przedsiębiorstwom należy się szczególne zainteresowanie wynikające z faktu, że

są one siłą napędową gospodarki nie tylko polskiej czy unijnej, ale też światowej. Należy więc skoordynować działania mające na celu poprawę klimatu ekonomicznego, w którym MSP funkcjonują oraz organizować różnorodne formy pomocy sprzyjające ich działaniu [J. Jankiewicz 2002, s. 69].

Kondycja i perspektywy rozwojowe podmiotów sektora MSP uzależnione są w dużej mierze od dostępności wewnętrznych i zewnętrznych źródeł kapitału potrzebnego do prowadzenia działalności gospodarczej. Małe i średnie przedsiębiorstwa charakteryzują się najczęściej niską wartością posiadanego majątku trwałego, mają często ograniczony dostęp do komercyjnych źródeł finansowania ze względu na surowe kryteria banków związane z procesem udzielania finansowania. Trudności w przedstawieniu wiarygodnych zabezpieczeń wymaganych przez bank, wysokie prowizje i opłaty oraz brak historii kredytowej przedsiębiorcy są głównymi barierami w ubieganiu się MSP o kredyt bankowy. Jest to zjawiskiem bardzo powszechnym we wszystkich gospodarkach. Dlatego też konieczne jest — obok realizowania właściwej polityki makroekonomicznej polegającej na uzdrawianiu finansów publicznych, wdrażaniu przyjaznego dla inwestowania systemu podatkowego oraz niwelowaniu biurokratycznych barier funkcjonowania w gospodarce rynkowej — prowadzenie aktywnej polityki wobec MSP, polegającej na wspieraniu dostępu tego sektora do finansowania zewnętrznego [M. Ulman 2002, s. 9].

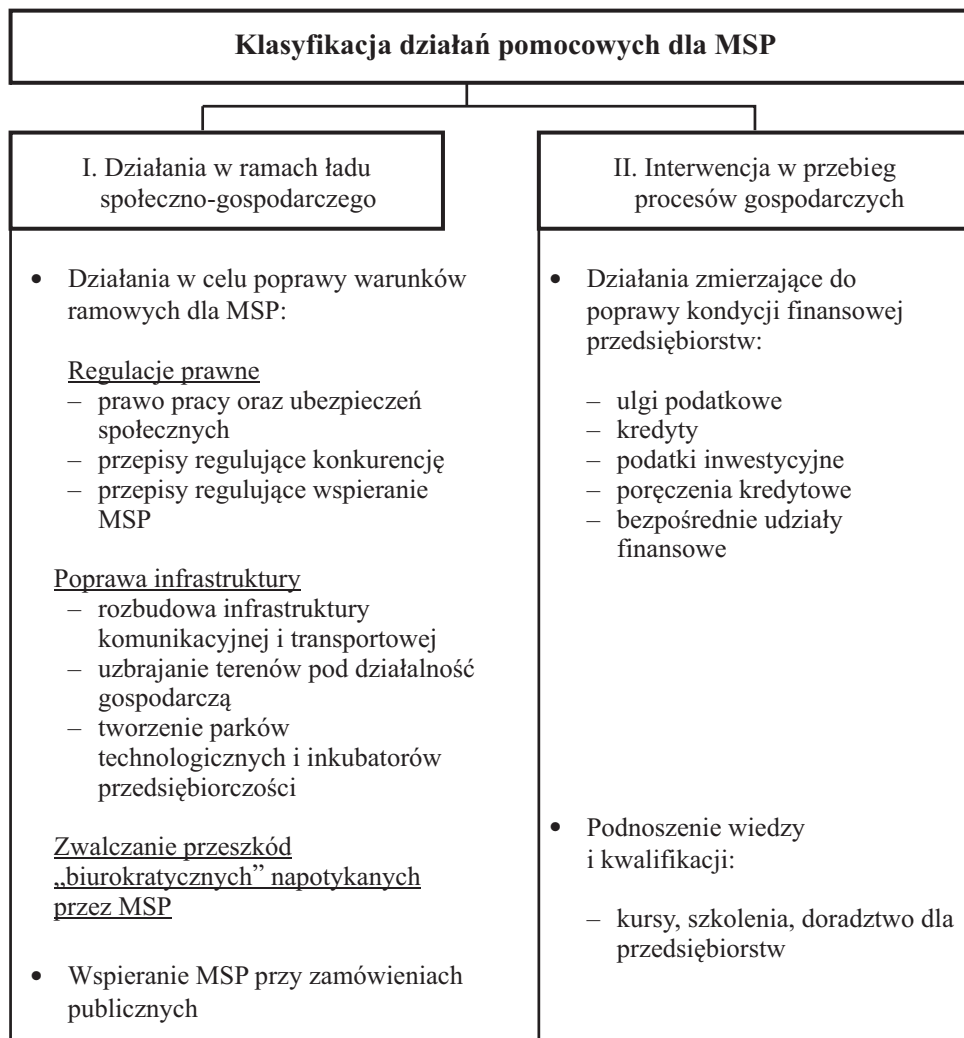
Przez „wsparcie” należy rozumieć szeroko pojęte świadczenie usług na rzecz biznesu. Są to działania bezpośrednio skierowane na podmioty gospodarcze i obejmują: doradztwo, szkolenia, finansowanie, promocję i reklamę, informację, kontraktowanie partnerów itd. [G. Gęszicka (red.) 1997, s. 109].

Metody wspierania MSP można podzielić na dwie główne grupy. Na pierwszą z nich składają się stabilne, długookresowe działania, stanowiące „reguły gry” gospodarcej w ramach danego porządku społeczno-gospodarczego. Stabilność tych reguł umożliwia jednostkom gospodarczym planowanie w dłuższych okresach i ogranicza ich poczucie niepewności. Druga grupa działań pomocowych dla MSP obejmuje te typy działań, które wpływają na bieżącą działalność gospodarczą. W zależności od aktualnej polityki państwa i sytuacji gospodarczej kraju, instrumenty stosowane w tej grupie mogą ulegać stosunkowo częstym zmianom [L. Schuttenbach 2000, s. 56—60].

Działania w ramach ładu polityczno-gospodarczego służą tworzeniu trwałych, korzystnych warunków ramowych dla funkcjonowania MSP. W ramach działań prawnych kształtowane są przepisy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych w sposób, który nie dopuszcza do dyskryminacji MSP. Tworzone są również akty prawne regulujące działania pomocowe dla MSP, mające wzmacniać ich konkurencyjność. Jednocześnie różne regulacje prawne mają na celu ograniczenie porozumień pomiędzy dużymi firmami, których celem lub skutkiem byłoby ograniczenie wolnej konkurencji i tym samym osłabienie pozycji rynkowej przedsiębiorstw mniejszych.

Wykres 2

Metody wspierania MSP

Źródło: [L. Schutzenbach 2000, s. 57]

Działania związane z tworzeniem odpowiedniej infrastruktury dotyczą nie tylko sieci transportowej i komunikacyjnej, ale także uzbrajania terenów pod działalność gospodarczą przez jednostki administracji publicznej, tworzenia i rozbudowy dopasowanych profilem do struktury zapotrzebowania na danym rynku pracy szkół zawodowych, ośrodków kształcenia i szkolenia oraz tworzenia i wspierania parków technologicznych i inkubatorów. Do sposobów tworzenia korzystnych

ramowych warunków dla działalności MSP należy również ograniczanie nadmiernej biurokracji.

Ingerencja w przebieg procesów gospodarczych to działania zmierzające do poprawy kondycji finansowej przedsiębiorstw. Pomoc dla MSP jest rezultatem przekonania, iż przedsiębiorstwa te mają znacznie utrudniony dostęp do środków finansowych w porównaniu z przedsiębiorstwami dużymi. Dlatego należy stworzyć szereg instrumentów wspierania finansowego MSP, takich jak: ulgi podatkowe, ulgi lub dodatki inwestycyjne, specjalne odpisy amortyzacyjne, kredyty dla MSP oraz dopłaty inwestycyjne i poręczenia kredytowe.

Działania zmierzające do podniesienia wiedzy i kwalifikacji mają służyć podniesieniu poziomu wiedzy oraz kwalifikacji właścicieli małych i średnich przedsiębiorstw. Do najważniejszych elementów zalicza się pomoc finansową udzielaną na cele doradztwa dla MSP. Przedsiębiorcy korzystający z doradztwa otrzymują zwrot części lub całości poniesionych na to kosztów. Podobnie wygląda sytuacja w odniesieniu do kosztów poniesionych na szkolenia podnoszące kwalifikacje przedsiębiorcy.

2. Bankowe i pozabankowe instytucje wspomagające rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

Wspomaganiem finansowym sektora MSP w Polsce zajmuje się wiele instytucji krajowych, zagranicznych i międzynarodowych, np.: Bank Światowy, Europejski Bank Inwestycyjny, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju i wiele innych. Ich wsparcie dotyczy reform strukturalnych, wzrostu i integracji europejskiej [B. Piasecki (red.), *Ekonomika...*, 2001, s. 516—523]. Środki finansowe pochodzą głównie z programów PHARE, SAPARD, ISPA, Brytyjskiego Funduszu Know-How i innych.

Bank Światowy zapewnia pomoc techniczną i doradztwo oraz pomoc finansową mającą na celu wspieranie m.in. rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) w ramach pomocy dla Polski oferuje pośrednie finansowanie działalności małego biznesu i rozwoju infrastruktury małej skali.

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR) prowadzi działalność, której celem jest rozwój gospodarki rynkowej, zapewnia m.in. bezpośrednie finansowanie działalności w sektorze prywatnym. Główną formą finansowania EBOR są pożyczki, inwestycje kapitałowe (udziały) i udzielanie gwarancji. EBOR finansuje konkretne projekty, restrukturyzuje duże firmy, a także umożliwia otrzymanie pożyczki dla firm z segmentu MSP. Bank w szczególności stara się pomagać przedsiębiorstwom, które mają trudności w uzyskaniu finansowania z innych źródeł. Dużą wagę przywiązuje zwłaszcza do MSP, które są nieodzowne do rozszerzenia się sektora prywatnego.

Wśród banków mających strategię wobec małych i średnich przedsiębiorstw wyróżnia się Bank Rozwoju Eksportu SA. Bank ten powołał departament małych i średnich przedsiębiorstw, który usprawnia metodologię działań w celu sprzedaży swoich produktów wybranym segmentom przedsiębiorstw.

Przedsiębiorstwa sektora MSP często mają niewystarczające zabezpieczenie kredytu. Brak wystarczającego zabezpieczenia jest niejednokrotnie przeszkodą we wspomaganiu tych przedsiębiorstw przez banki. Stąd wzorem krajów o rozwiniętej gospodarce rynkowej zaczęto w Polsce tworzyć fundusze poręczeń kredytowych. Obecnie w Polsce działa kilkanaście funduszy lokalnych i Krajowy Fundusz Poręczeń Kredytowych Banku Gospodarstwa Krajowego.

MSP coraz częściej korzystają z funduszy wysokiego ryzyka *venture capital*. Fundusz wysokiego ryzyka, udostępniając przedsiębiorcy kapitał, który staje się jego kapitałem własnym, dzieli wraz z nim ryzyko i zysk związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, nie żądając z tego tytułu zabezpieczeń, płacenia prowizji i odsetek, jak w przypadku kredytu. Finansowanie przedsięwzięcia w taki sposób oznacza zgodę przedsiębiorcy na okresową współwłasność i dzielenie się „władzą” w firmie. Poza wsparciem kapitałowym udzielają również pomocy w zarządzaniu finansami firmy i pełnią funkcje doradcze. Dla funduszu wysokiego ryzyka ważne jest, aby istniały realne szanse późniejszej odsprzedaży udziałów z godziwym zyskiem.

Wspieraniem MSP zajmuje się również Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych (TISE), które działa od 1991 roku. Podstawowym przedmiotem działalności TISE jest prowadzenie inwestycji kapitałowych przez nabywanie akcji oraz udziałów w małych i średnich przedsiębiorstwach prywatnych, prowadzonych w formie spółki akcyjnej lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Pomocą małym i średnim przedsiębiorstwom służy także Fundusz Inwestycji Kapitałowych, który działa w ramach Polsko-Brytyjskiego Programu Rozwoju Przedsiębiorczości (*Polish-British Enterprise Project*). Program ten jest wspólną inicjatywą rządów Polski i Wielkiej Brytanii, skierowaną na pomoc dla MSP. Jest to największy program finansowany przez rząd brytyjski ze środków Funduszu Know-How w krajach Europy Wschodniej i Środkowej.

Spółką, która proponuje małym i średnim przedsiębiorstwom długoterminowy kapitał inwestycyjny jest CARESBAC (*Care Small Business Assistance Corporation*). Została ona utworzona w Polsce przez międzynarodową organizację SEAF (*The Small Enterprise Assistance Funds*), Fundusz Współpracy, Fundację na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. Wspomagana jest finansowo przez Korporację Prywatnych Inwestycji Zamorskich (OPIC) i Amerykańską Agencję Rozwoju Międzynarodowego (USAID).

W Polsce funkcjonują również pozabankowe programy (fundusze) oferujące finansowanie sektora MSP ze środków pomocy zagranicznej. Do najważniejszych z nich należą [M. Ulman 2002, s. 9]:

— Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości (FRP) w ramach „Projektu Rozwoju Małej Przedsiębiorczości” (TOR#10),

— Fundusz Mikro utworzony przez Polsko- Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości,

— Kanadyjski Program Pożyczkowy dla Inkubatorów Przedsiębiorczości utworzony przez Kanadyjsko-Polską Fundację Przedsiębiorczości.

Koordinacją wsparcia dla MSP od roku 1995 zajmowała się Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw (PFPiRMiŚP), która swą działalność prowadziła w latach 1995—2000.

Celem działalności Fundacji było tworzenie warunków rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw jako ważnego elementu gospodarki polskiej, wnoszącego zasadniczy wkład w tworzenie dochodu narodowego oraz podnoszenie dobrobytu w kraju.

Polska Fundacja MSP była także forum wymiany opinii i doświadczeń między sektorem publicznym i prywatnym poprzez udział w Radzie Fundacji przedstawicieli środowiska przedsiębiorców i ministerstw, których funkcjonowanie wywierało istotny wpływ na kształtowanie warunków prowadzenia działalności gospodarczej, oraz instytucji finansowych i regionalnych. Współpracując z Departamentem Rzemiosła Małych i Średnich Przedsiębiorstw Ministerstwa Gospodarki oraz z Sejmową Komisją Małych i Średnich Przedsiębiorstw, eksperci Fundacji lub specjaliści działający na jej zlecenie brali udział w opracowywaniu i opinio- waniu programów i projektów regulacji istotnych dla sektora [W. Dzierżanowski, M. Stachowiak (red.) 2001, s. 247—254].

Działalność Fundacji to również szereg projektów badawczych i przeprowadzenie analiz dotyczących zagadnień związanych z rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw oraz zgromadzenie obszernych zasobów informacji. Począwszy od roku 1997 publikowano doroczny raport o stanie sektora MSP w Polsce przedstawiający podstawowe dla sektora statystyki, zbiorcze wyniki badań oraz rekomendacje wprowadzenia zmian służących zmniejszeniu barier hamujących rozwój przedsiębiorczości.

W ciągu pięciu lat istnienia Fundacji stworzono infrastrukturę organizacyjną służącą wspieraniu sektora MSP w Polsce. Powstała sieć ośrodków Krajowego Systemu Usług, zorganizowano Centra Informacji Gospodarczej, powołano Polską Sieć Doradców Biznesu S.A.

Krajowy System Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (KSU) powstał w roku 1996 z inicjatywy Polskiej Fundacji MSP. Jego celem jest rozwój kompleksowego rynku usług dla MSP w oparciu o lokalne, regionalne i krajowe instytucje wspierające przedsiębiorczość.

Obecnie sieć KSU tworzy ponad 150 instytucji świadczących usługi doradcze, szkoleniowe, informacyjne i finansowe dla MSP. Wśród nich znajdują się centra wspierania biznesu, ośrodki wspierania przedsiębiorczości, agencje rozwoju regio-

Tabela 1

Główne programy realizowane przez Polską Fundację MSP w latach 1996—2000

Nazwa programu	Okres realizacji	Finansowanie
Program Rozwoju Sektora Prywatnego PHARE'91	1992—1996	4 mln ECU
Program Rozwoju Sektora Prywatnego MpiH PHARE'91	1996—1997	2,1 mln ECU
Program Rozwoju Przedsiębiorczości w Polsce STEP I PHARE 95	1995—1999	2,89 mln EUR
Program Rozwoju Przedsiębiorczości w Polsce STEP II PHARE 96	1997—2000	2,75 mln EUR
Program Rozwoju Instytucjonalnych Struktur Wspierania Przedsiębiorczości w Polsce STEP — IFE (tzw. counterpart funds)	1997—2001	14,19 mln PLN
Program Promocji Eksportu Małych i Średnich Przedsiębiorstw EXPROM II	1996—2000	7,3 mln EUR
Program Rozwoju Turystyki w Polsce TOURIN III PHARE 95 i współfinansowanie ze strony polskiej	1998—1999	4,26 mln EUR 1,15 mln PLN
Program Unii Europejskiej „Odbudowa” oraz Złotowy Fundusz dotacji Lokalnych i Projekt Pomocy Technicznej przy Realizacji Programu Obudowa (counterpart funds)	1997—2000	64,96 mln EUR 6,89 mln PLN
Program Łagodzenia Społecznych i Regionalnych Skutków Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego i Stali INICJATYWA I PHARE 98 wraz ze środkami rezerwy celowej Rady Ministrów	1999—2000	29,93 mln EUR 4,5 mln PLN
Program Łagodzenia Społecznych i Regionalnych Skutków Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego i Stali oraz rozwój regionalny na Śląsku INICJATYWA II PHARE 99	1999—2002	31,00 mln EUR
Program Wsparcia Rozwoju Regionalnego Regionów Warmii i Mazur oraz Podkarpacia oraz współfinansowanie ze strony Polski	2000—2002	12,15 mln EUR 5,8 mln PLN
Wspieranie uczestnictwa polskich MSP w programach Unii Europejskiej (kwota dostępna dla Polski w ramach III Wieloletniego Programu dla MSP UE)	1999—2000	0,94 mln EUR
Realizacja zadań wynikająca z Kierunków działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku	2000	14,7 mln PLN

Źródło: [W. Dzierżanowski, M. Stachowiak (red.) 2001, s. 248].

nalnego, organizacje pracodawców, instytuty badawczo-rozwojowe, fundacje i stowarzyszenia.

W roku 2000 ośrodki Krajowego Systemu Usług dla MSP zostały włączone w realizację zadań państwa we wspieraniu małych i średnich firm, w ramach realizacji dokumentu „Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku”. Realizowane projekty dotyczyły [W. Dzierżanowski, M. Stachowiak (red.) 2001, s. 255]:

- ułatwiania małym przedsiębiorcom dostępu do wiedzy w zakresie prowadzenia firmy,

- świadczenia usług doradczych dla małych i średnich przedsiębiorstw poprzez utworzoną sieć konsultacyjno-doradczą,

- przeprowadzenia cyklu konferencji dla organizacji przedsiębiorców, dotyczących źródeł finansowania.

Prawnym następcą Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), która rozpoczęła działalność 1 stycznia 2001 roku. Agencja jest odpowiedzialna za kontynuację działań podjętych przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw w roku 2000, zwłaszcza przy realizacji projektów współfinansowanych ze środków programu Unii Europejskiej Phare.

Celem Agencji jest udział w realizacji programów rozwoju gospodarki, w szczególności w zakresie wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, eksportu oraz spójności społeczno-gospodarczej kraju.

Działania Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości wyznaczają priorytety określone w „Kierunkach działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku”. Ponadto Agencja działa zgodnie z istotnymi dla rozwoju MSP zapisami w dokumentach rządowych takich jak: „Narodowa strategia rozwoju regionalnego 2001—2006”, „Program wsparcia na lata 2001—2006”, „Narodowy program przygotowania do członkostwa”, „Wstępny narodowy plan rozwoju”, „Ocena sytuacji i propozycje działań dla polepszenia sytuacji w handlu zagranicznym Polski”, „Program rozwoju handlu wewnętrznego do 2003 roku”.

Agencja pełni dwie podstawowe funkcje [W. Dzierżanowski, A. Tokaj-Krzewska (red.) 2002, s. 168]:

- rządowej agencji do spraw rozwoju przedsiębiorczości, realizującej zadania wynikające z polityki państwa wobec MSP oraz polityki rozwoju gospodarki, w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, małych i średnich przedsiębiorstw, promocji gospodarki i wspierania eksportu oraz wspierania osiągania celów spójności gospodarczej i społecznej regionów, zwłaszcza w kontekście integracji z UE,

- jednostki wdrażającej programy Phare, za które odpowiedzialny jest minister właściwy do spraw gospodarki, a także inni właściwi ministrowie, zwłaszcza w zakresie rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw, modernizacji i restrukturyzacji gospodarki oraz przedsiębiorczości i rozwoju zasobów ludzkich w programach spójności gospodarczej i społecznej.

Główne programy i zadania realizowane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości [W. Dzierżanowski, A. Tokaj-Krzewska (red.) 2002, s. 169] to:

— zadania określone w dokumencie „Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku” oraz w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 20 marca 2001 roku w sprawie szczegółowych zadań Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości,

— Program PL9811 INICJATYWA „Łagodzenie społecznych i regionalnych skutków restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz hutnictwa żelaza i stali w Polsce” — Phare 1998,

— Program PL9903.01 INICJATYWA II „Łagodzenie społecznych i regionalnych skutków restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz hutnictwa żelaza i stali oraz rozwój regionalny na Śląsku” — Phare 1999,

— PL0003.12 Program Rozwoju Eksportu — Phare 2000,

— PL0003.07 Program Rozwoju MSP — Phare 2000,

— Program Leonardo da Vinci,

— zakończenie obsługi realizacji trzech programów: Programu Rozwoju Instytucjonalnych Struktur Wspieranie Przedsiębiorczości w Polsce — STEP IFE, PL9603 Programu Promocji Eksportu MSP — EXPROM II — Phare 1996, PL9610 Programu Rozwoju Przedsiębiorczości w Polsce — STEP II — Phare 1996.

Ponadto Agencja udziela dotacji na powiększenie kapitału funduszy pożyczkowych lub funduszy poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorców oraz dotacji na inicjatywy wspierające rozwój przedsiębiorczości, ze szczególnym uwzględnieniem inicjatyw skierowanych do młodzieży.

Partnerem PARP współpracującym przy wdrażaniu polityki sektorowej adresowanej do MSP w regionie są Regionalne Instytucje Finansujące, pełniące równocześnie analogiczną rolę wobec samorządowych władz regionalnych oraz wdrażające działania wynikające z realizacji strategii rozwoju regionu w obszarze dotyczącym MSP [A. Rybińska, A. Tokaj-Krzewska (red.) 2003, s. 183].

Istotną kategorią instytucji niekomercyjnych wspierających przedsiębiorczość są [G. Gęsicka (red.) 1997, s. 109]:

— centra wspierania przedsiębiorczości,

— ośrodki informacji,

— inkubatory, ośrodki innowacji i technologii,

— instytucje finansowe,

— ośrodki szkoleniowe.

Centra wspierania przedsiębiorczości są to instytucje o zasięgu lokalnym lub (rzadziej) regionalnym, które świadczą usługi doradcze, informacyjne, szkoleniowe i promocyjne, zwłaszcza dla rozpoczynających działalność gospodarczą oraz małych przedsiębiorstw, a ponadto biorą udział w tworzeniu lokalnych strategii rozwoju gospodarczego.

Ośrodki informacji świadczą usługi informacyjne przede wszystkim dla potrzeb przedsiębiorców, ale również dla władz lokalnych, partnerów gospodarczych, konsultantów.

Inkubatory przedsiębiorczości, ośrodki innowacji i technologii to instytucje, które małym przedsiębiorstwom oferują obiekty do prowadzenia działalności gospodarczej, obsługę administracyjną, niezbędne usługi doradcze o różnym zakresie, a także pomoc w dostępie do finansowania. Ośrodki innowacji i technologii służą doradztwem i informacją w zakresie wprowadzania innowacji w różnych sferach działania przedsiębiorstwa (transfer technologii, organizacja i zarządzanie, jakość i in.).

Sieć niekomercyjnych instytucji finansowych jest w Polsce dość słabo rozwinięta. Tworzą ją m.in. fundusze poręczeniowe i pożyczkowe, takie jak: Fundusz Poręczeń Kredytowych Banku Gospodarstwa Krajowego oraz Lokalne Fundusze Poręczeń Kredytowych dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Fundusze pożyczkowe powstają głównie w celu finansowego wspomagania małych przedsiębiorstw, które rozpoczynają działalność.

Ośrodki szkoleniowe zajmują się szkoleniem lub (częściej) są jednostką organizującą szkolenie.

Wsparcie MSP realizowane jest także przez organizacje skupiające przedsiębiorców. Do najbardziej reprezentatywnych należą: Konfederacja Pracodawców Polskich, Business Center Club, Krajowa Izba Gospodarcza, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych, Naczelna Rada Zrzeszeń Handlu i Usług oraz Związek Rzemiosła Polskiego [A. Rybińska, A. Tokaj-Krzewska (red.) 2003, s. 184—189].

Konfederacja Pracodawców Polskich wspiera rozwój prawidłowych stosunków w sferze zatrudnienia oraz przeprowadza rozliczne szkolenia i seminaria na temat stosunków pracy i zarządzania zasobami ludzkimi. Celem jej działania jest poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej oraz podniesienie jakości otoczenia instytucjonalnego. Wspólnie z Polską Agencją Informacyjną S.A. wydaje biuletyn „EuroBiznes”, zawierający informacje niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej, zwłaszcza przez małych i średnich przedsiębiorców.

Business Center Club istnieje od 1991 roku. Jego zadaniem jest wspieranie oraz integracja środowiska przedsiębiorców. Klub promuje firmy członkowskie w kraju i za granicą, pozyskuje dla nich nowych kontrahentów, prowadzi działalność szkoleniową i edukacyjną, udziela pomocy prawnej, reprezentuje przedsiębiorców w sporach z organami podatkowymi, urzędami skarbowymi i celnymi.

Krajowa Izba Gospodarcza do podstawowych funkcji zalicza: współuczestnictwo w tworzeniu polityki gospodarczej państwa i polityk sektorowych, opiniowanie założeń i projektów prawa odnoszących się do działalności gospodarczej, obronę interesów przedsiębiorców, a także popularyzację nowoczesnych metod produkcji i zarządzania.

Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych (PKPP) opiniuje i proponuje zmiany do najważniejszych aktów prawnych dla gospodarki takich, jak budżet, prawo pracy, wskaźniki wynagrodzeń, działanie komisji dialogu społecznego. Ponadto konfederacja uczestniczy w pracach wielu komisji sejmowych, opiniuje projekty ustaw, zgłasza poprawki do ustaw, które dotyczą działalności przedsiębiorstw, regulacji rynku podatkowego i rynku pracy oraz ma bezpośredni wpływ na najważniejsze ustawy dla całej gospodarki i finansów publicznych. PKPP uczestniczyła również w pracach instytucji negocjujących przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, wspiera codzienną działalność gospodarczą członków, między innymi przez doradztwo, organizację szkoleń i interwencję w sprawach bieżących problemów pracodawców.

Naczelna Rada Zrzeszeń Handlu i Usług (NRZHiU) jest organizacją samorządu zawodowego kupców, gastronomików i usługodawców, tworzących małe i średnie przedsiębiorstwa. Naczelna Rada zajmuje się reprezentowaniem środowiska kupieckiego i MSP wobec parlamentu, rządu, terenowej administracji publicznej i gospodarczej samorządu terytorialnego oraz krajowych i regionalnych organizacji samorządu gospodarczego. Przygotowuje ona swoich członków do prowadzenia działalności gospodarczej w UE, informuje na bieżąco o zmieniającym się ustawodawstwie unijnym, jak również o szkoleniach, konferencjach, dotacjach i programach wspomagających dostosowanie polskiej firmy do warunków Jednolitego Rynku.

Związek Rzemiosła Polskiego (ZRP) to ogólnopolska społeczno-zawodowa i gospodarcza organizacja samorządu rzemiosła, działająca od 1933 roku. Podstawowym zadaniem ZRP jest rozwijanie działalności gospodarczej i społeczno-kulturalnej rzemiosła i małej przedsiębiorczości, udzielanie wszechstronnego wsparcia oraz ochrony prawnej, a także reprezentowanie interesów rzemiosła i małej przedsiębiorczości w kraju i za granicą.

Efektom wsparcia sektora MSP w Polsce jest powstawanie każdego roku kilku tysięcy nowych przedsiębiorstw oraz kilkudziesięciu tysięcy nowych miejsc pracy. Dla wielu początkujących przedsiębiorców programy wsparcia stanowią jedyną możliwość zaistnienia na rynku i dynamicznego rozwoju. Jednak z przeprowadzonych w Polsce badań w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw wynika, że źródłem finansowania ich działalności są środki własne stanowiące 50—90% niezbędnych środków i z trudem wystarczają do prowadzenia działalności. Brakujące środki MSP uzupełnia się w różny sposób, np.: środkami od kontrahentów, poprzez pożyczki lub dopłaty od wspólników, wydłużone okresy płatności. Tylko w niewielkim stopniu MSP korzystają z kredytów bankowych. Z badań wynika, że aż 36% firm nie ma powiązania z żadnym bankiem i nie korzysta z jakiegokolwiek wsparcia.

3. Formy pomocy małym i średnim przedsiębiorstwom w wybranych krajach Unii Europejskiej

Warunki i zasady prowadzenia działalności gospodarczej w krajach UE uregulowane są w Traktacie Rzymskim (Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Eurotomu) z 25 marca 1957 roku, znowelizowanym przez Jednolity Akt Europejski przyjęty w Luksemburgu i Brukseli (9 września 1985 — 27 stycznia 1986), następnie przez Traktat z Maastricht z 7 lutego 1992 oraz Traktat Amsterdamski z 2 października 1997 i Traktat Nicejski (7—11 grudnia 2000). Zgodnie z tymi traktatami w UE obowiązuje zasada swobody prowadzenia działalności gospodarczej przez obywatela jednego z państw członkowskich na terytorium każdego z państw znajdujących się w strukturach Unii Europejskiej. Ta sama zasada dotyczy również osób prawnych. Warunki rejestracji, ewidencji, uzyskania zezwoleń, koncesji, licencji, szczegółowe regulacje dotyczące poszczególnych rodzajów działalności mające charakter prawodawstwa unijnego (obowiązującego wszystkie kraje członkowskie) zawarte są w dyrektywach. Oprócz prawa wspólnotowego mają zastosowanie także systemy prawa narodowego każdego z państw unijnych. W praktyce funkcjonuje więc dualny system prawny, stanowiący pewne utrudnienie i jednocześnie wyzwanie dla procesu harmonizacji prawa oraz postulowanych przez państwa członkowskie tendencji do upraszczania prawno-administracyjnych uwarunkowań podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej [A. Rybińska, A. Tokaj-Krzewska (red.) 2003, s. 132].

Instrumenty wspierania przedsiębiorczości w krajach UE w znacznej mierze są elementem specjalnych programów i specjalnie powołanych do tego celu organizacji lub funkcjonujących w tych krajach banków państwowych czy komercyjnych.

W Wielkiej Brytanii istnieje szereg programów mających na celu poprawę dostępu małych i średnich firm do źródeł finansowania. Do podstawowych programów należą [B. Piasecki (red.), *Warunki...*, 2001, s. 143]:

1) Program Gwarancji Kredytowych (LGS), tj. program rządu centralnego, uruchomiony w roku 1981 i mający na celu ułatwienie podaży kapitału dla tych małych firm, które mają szansę na sukces, lecz nie mają dostępu do kapitału zewnętrznego (nie mają odpowiedniego zabezpieczenia lub na tyle długiego okresu działania, że sama reputacja firmy mogłaby stanowić zwyczajowo przyjętą gwarancję dla kredytu bankowego). LGS jest zaprojektowane jako „ostatnia deska ratunku”, redukująca ryzyko udzielania kredytu MSP. W programie uczestniczy określona liczba instytucji kredytowych (głównie banków). Do ich zadań należy sprawdzenie wiarygodności wnioskodawcy i ocena biznes planu oraz skierowanie pozytywnie ocenionego wniosku kredytowego dalej do Departamentu Handlu i Przemysłu.

W ciągu dotychczasowego okresu funkcjonowania warunki LGS podlegały częstym modyfikacjom. Aktualnie gwarancje udzielane są na okres 2—10 lat dla

kredytów w wysokości od 5 000 GBP do 100 000 GBP, gwarancja obejmuje 70% kredytu, kredytobiorcy uiszczają opłatę w wysokości 1,5% niespłaconego kredytu, a w programie mogą uczestniczyć w zasadzie wszystkie firmy osiągające roczne obroty poniżej 3 mln GBP. Program Gwarancji Kredytowych stanowi przykład polityki interwencyjnej, mającej na celu ochronę firm przed niepowodzeniem rynkowym. Innymi słowy, firmy doświadczają niekorzyści związanych z ich wielkością, która wpływa na dostęp do rynków finansowych; interwencja jest w tej sytuacji uzasadniona jako próba zapobieżenia niepowodzeniu firmy.

2) Program Inwestycyjny Przedsiębiorstw (PIP) to program, który został wprowadzony w roku 1993 i jego celem jest zwiększenie podaży kapitału własnego oraz zachęcenie „mecenatów” i nieformalnych inwestorów do inwestowania w małe przedsiębiorstwa nie notowane na giełdzie. PIP oferuje inwestorom zewnętrzną ulgę w podatku dochodowym (w wysokości 20%) do wysokości 100 000 GBP inwestycji w akcje zwykłe spółek nie notowanych na giełdzie. Akcje muszą być trzymane przez okres 5 lat, o ile przedsiębiorstwo nie zostanie wcześniej zlikwidowane, w przeciwnym przypadku ulga będzie wycofana lub zmniejszona. Zyski uzyskane ze sprzedaży po 5 latach akcji nie są obciążone podatkiem dochodowym, co więcej, ewentualne straty mogą być odliczane od podatku. Warunkiem uczestnictwa w PIP jest prowadzenie działalności na terenie Wielkiej Brytanii (w całości lub w dużej mierze) przez okres minimum 3 lat od daty emisji akcji (co nie oznacza, że ewentualni uczestnicy programu muszą być rezydentami lub firmami zarejestrowanymi w Wielkiej Brytanii). Przedsiębiorstwa spełniające warunki programu mogą otrzymać tą drogą 1 mln GBP rocznie.

Oprócz tych dwóch programów istnieje szereg innych, rozwijanych na szczeblu lokalnym lub centralnym i kierujących pomoc do firm z określonych regionów (np. obszary szczególnego wsparcia) lub rodzaju działania (np. innowacje i technologie).

W Niemczech finansowe wsparcie MSP leży w gestii działań definiowanych i podejmowanych przez Bundesministerium für Wirtschaft (BMW). Finansowe wsparcie procesów założycielskich jest przedmiotem nie tylko polityki wobec MSP, lecz wbudowane jest także w politykę regionalną, politykę proinnowacyjną, eksportową itd. W ramach programów przygotowanych przez BMW na szczególną uwagę w tym względzie zasługują [B. Piasecki (red.), *Warunki...*, 2001, s. 144]:

1) ERP — Regionalprogramm, którego celem jest zmiana struktury gospodarczej określonych regionów (pożyczki dla małych firm zlokalizowanych w wybranych regionach);

2) ERP — Beteiligungsprogramm; program ten umożliwi prywatnym organizacjom wniesienie udziałów kapitałowych do małych firm, w tym również nowo zakładanych;

3) Ergänzungsprogramm I der Deutschen Ausgleichbank (pożyczki między innymi na nowouruchomienia);

4) Bürgschaften von Kreditgemeinschaften; pożyczki udzielane między innymi na uruchomienie nowej firmy, gwarantowane przez rząd centralny i rządy poszczególnych landów.

Linie kredytowe i pożyczkowe uruchamiane za pośrednictwem ERP Sondervermögen, Kreditanstalt für Wiederaufbau i Deutsche Ausgleichbank. Są to niekomercyjne instytucje państwowe, zasilane zarówno z budżetu, jak i z krajowego i międzynarodowego rynku kapitałowego, udzielające kredytów i pożyczek według obniżonej stopy procentowej. Instytucje te kierują swoją ofertę do wszystkich podmiotów gospodarczych, choć wychodzi się z założenia, że pomoc taka jest szczególnie potrzebna MSP narażonym (ze względu na skalę swojej działalności) na pewne niekorzyści konkurencyjne. W ramach pomocy dla MSP dużą wagę przykładana się do pomocy udzielanej w sprawach najbardziej problemowych, do których należą między innymi nowe uruchomienia.

We Włoszech bezpośrednią pomoc finansową sektorowi MSP umożliwiło powołanie specjalnych banków: Mediocredito Centrale i Mediocrediti Regionali, których funkcją jest finansowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Mediocredito Centrale i Mediocrediti Regionali, pozyskując depozyty ludności i przedsiębiorstw, udzielają kredytów małym i średnim przedsiębiorstwom na korzystnych warunkach [A. Surdej 2000, s. 56—58].

Rząd włoski próbuje poprawiać warunki finansowania małych i średnich przedsiębiorstw poprzez promowanie funduszy poręczeń wzajemnych. Celem tych funduszy jest zwiększenie dostępu do kredytów i pożyczek oraz zmniejszenie premii od ryzyka poprzez wzajemne gwarantowanie długu przez należące do funduszu przedsiębiorstwa.

Problemem we Włoszech jest wysoki stopień uzależnienia inwestycji przedsiębiorstw od możliwości samofinansowania i od kredytu bankowego. Na skutek zbyt małego napływu kapitału wysokiego ryzyka, włoskie małe i średnie przedsiębiorstwa nie mogą wykorzystać wszystkich szans przyspieszenia swojego rozwoju.

Częściową odpowiedzią na te problemy MSP jest stworzenie specjalnej giełdy. Idea giełd dla małych i średnich przedsiębiorstw polega na szukaniu kapitału podwyższonego ryzyka i funduszy osób prywatnych, które mogłyby zostać zużyte na rozwój tych przedsiębiorstw. Koszty publicznej emisji i publicznych notowań są obniżone poprzez zmniejszenie wymagań formalnych wobec MSP. Głównym problemem, który pomysłodawcy specjalnych giełd dla MSP muszą rozwiązać, jest problem płynności akcji tych przedsiębiorstw. Zapewnienie wysokiego stopnia płynności akcji jest warunkiem znalezienia wystarczającej ilości chętnych do uczestniczenia w takim rynku.

We Włoszech w połowie lat osiemdziesiątych stworzono specjalny rynek notowań udziałów kapitałowych małych i średnich przedsiębiorstw (METIM). Służy on znajdowaniu zewnętrznych inwestorów, a następnie zajmuje się wtórnym obrotem akcjami już na obszarze całego kraju poprzez system elektronicznych notowań i elektronicznego obrotu akcjami.

W Portugalii większość działań wspierających MSP prowadzona jest przez Instituto de Apoio as Pequenas e Médias Empresas e ao Investimento (IAPMEI). Jest to instytut utworzony w roku 1975, będący organem publicznym podporządkowanym Ministerstwu Przemysłu i Energetyki. IAPMEI udostępnia małym firmom pomoc finansową przeznaczoną na uruchomienie działalności gospodarczej, modernizację zakładu i zmianę jego siedziby (z regionów przemysłowych do regionów peryferyjnych). Pożyczki dla powstających firm według obniżonej stopy procentowej świadczy także Banco de Fomento Nacional. Z pożyczek korzystniej oprocentowanych można także korzystać we wszystkich prywatnych bankach, które uruchamiają linie kredytowe Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Pomoc finansowa świadczona jest także poprzez różne programy regionalne finansowane w całości przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego [B. Piasecki (red.) *Warunki...*, 2001, s. 145].

W Grecji najważniejszą instytucją wspierającą MSP jest EOMMEX, organizacja państwowa powołana do życia w roku 1977 i zrzeszająca małe oraz średnie przedsiębiorstwa przemysłowe i rzemiosło. Organizacyjnie podporządkowana jest Ministerstwu Przemysłu Badań i Technologii. Pomoc kredytowa na nowe uruchomienia może być uzyskana z każdego greckiego banku komercyjnego, a każdy bank komercyjny jest zobligowany do udostępnienia na potrzeby kredytowe MSP łącznie 10% swoich depozytów. Kredyty te mogą być udzielane według obniżonej stopy procentowej.

Generalnym celem wielu nowych inicjatyw jest przepływ kapitału prywatnego do MSP w formie gwarancji. Te rozwiązania zakładają istnienie wtórnego rynku z udziałem małych firm oraz utworzonych gwarancji. Sytuacja przedstawia się inaczej, jeśli chodzi o nowe lub zmodyfikowane programy skierowane na ułatwienie powstawania firm. Chociaż stosowane instrumenty (w głównej mierze subsydiowane pożyczki, gwarancje i zasilenia) nie są nowe, szereg krajów rozszerza zakres wsparcia procesów założycielskich. Takie instrumenty są dostępne np. w Grecji; tym przedsiębiorcom, którzy nie są w stanie w pełni sfinansować powstania firmy oferuje się zasilenie w wysokości do 159 700 Euro. Również inne niż finansowe wsparcie procesów założycielskich działania oferują zasilanie finansowe MSP. Najczęściej są one związane z określonymi sektorami lub typami działalności gospodarczej, dlatego nie są dostępne dla wszystkich MSP. Wspólne dla MSP instrumenty to: dostęp do kapitału ryzyka i kapitału udziałowego, subwencje i granty oraz gwarancje kredytowe. W Portugalii założono fundusz gwarancyjny skierowany do firm nie posiadających zabezpieczenia kredytu. Gwarantuje on 25—50% kwoty kredytu nie pokrytej zabezpieczeniem. Rząd grecki aktualnie stwarza nowe ramy instytucjonalne dla działalności kapitału udziałowego i kapitału założycielskiego, co uzupełnia istniejącą ofertę subsydiowania odsetek od kredytu dla różnych rodzajów inwestycji i subwencji do prywatnych inwestycji MSP.

Sektor MSP jest uważany w UE za główną siłę promującą konkurencyjność przemysłu wspólnotowego [A. Rybińska, A. Tokaj-Krzewska (red.) 2003, s. 133].

W czerwcu 2000 roku podczas spotkania Rady Europejskiej w Portugalii przyjęto dokument *European Charter for Small Enterprises* (Europejska Karta Małych Przedsiębiorstw), określający główne zasady polityki UE wobec małych przedsiębiorstw na najbliższe lata. Wśród podstawowych kierunków planowanych działań na rzecz rozwoju tego sektora wskazano przede wszystkim na rozwój edukacji i szkoleń z zakresu przedsiębiorczości, tańszy i szybszy proces rejestracji firm, uproszczenie regulacji prawnych, rozwój kształcenia zawodowego i ustawicznego, poprawę dostępności usług elektronicznych, polepszenie funkcjonowania firm na Jednolitym Rynku Unii Europejskiej, uproszczenie systemu podatkowego i poprawę dostępności do źródeł finansowania, poprawę systemu nowych technologii, promocję skutecznych przedsięwzięć w dziedzinie e-biznesu i wysokiej jakości systemu wspierania firm oraz lepszą reprezentację interesów przedsiębiorców na szczeblu krajowym i unijnym.

4. Podsumowanie

Dzięki przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej znacznie rozszerzyła się dostępność małych i średnich przedsiębiorstw do programów wspólnotowych. W okresie przedakcesyjnym niektóre programy wspierające sektor MSP były już dostępne dla Polski. Przykładami są Wieloletni Program na Rzecz Przedsiębiorstw i Przedsiębiorczości 2001—2005 oraz VI Program Ramowych Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji UE i wiele innych.

Wraz z akcesją Polska może uczestniczyć w programach, do których wcześniej nie mogły aplikować polskie podmioty, np: ETF start-up facility (ułatwiający dostęp do funduszy venture capital dla innowacyjnych przedsiębiorstw będących w początkowej fazie rozwoju), Joint European Venture (realizujący wspólne przedsięwzięcia MSP z przedsiębiorstwami z krajów należących do Europejskiego Obszaru Gospodarczego), czy też I-TECH (zajmujący się kapitalizacją funduszy venture capital).

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej oznacza więc wyraźne zwiększenie pomocy UE dla naszego kraju. Wraz z wejściem do UE możliwe stało się korzystanie z programów finansowanych z funduszy strukturalnych oraz funduszu spójności, zwiększyła się także dostępność do programów wspólnotowych.

Bibliografia

- Dzierżanowski W., Stachowiak M. (red.), *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 1999—2000*, PARP, Warszawa 2001.
- Dzierżanowski W., Tokaj-Krzewska A. (red.), *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2000—2001*, PARP, Warszawa 2002.
- Gęsicka G. (red.), *Stan sektora MSP w Polsce, Raport za lata 1995—1996*, PFPiRMiŚP, Warszawa 1997.

- Jankiewicz J., *Wspieranie innowacyjności przez Unię Europejską*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
- Piasecki B. (red.), *Ekonomika i zarządzanie małą firmą*, PWN, Warszawa — Łódź 2001.
- Piasecki B. (red.), *Warunki prowadzenia działalności gospodarczej przez MSP w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, PARP, Warszawa 2001.
- Rybińska A., Tokaj-Krzewska A. (red.), *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2001—2002*, PARP, Warszawa 2003.
- Schuttenbach L., *Sektor małych i średnich przedsiębiorstw w Republice Federalnej Niemiec*, PFPiRMiŚP, Warszawa 2000.
- Surdej A., *Polityka państwa wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw we Włoszech*, PFPiRMiŚP, Warszawa 2000.
- Ulman M., *Wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw ze środków funduszy pożyczkowych*, PARP, Warszawa 2002.

